

Bilag 1. Hvorfor har vi brug for en national strategi for uddannelsernes arbejde med FN's verdensmål for bæredygtig udvikling?

Uddannelse er en investering i vores alles ve og vel i fremtiden. Tidligere blev formålet beskrevet som at *vedligeholde* samfundet, senere blev det til, at uddannelse skal *udvikle* samfundet. Da det viste sig, at denne udvikling risikerer at underminere levevilkårene for fremtidige generationer, foreslog UNESCO allerede i begyndelsen af 1990'erne at korrigere formålet til 'uddannelse for *bæredygtig* udvikling' (UBU).

Med FN's 17 verdensmål har vi ikke blot fået et katalog over verdens største udfordringer, men også en vision om, at vi ved fælles indsats kan sikre en bæredygtig fremtid. I Danmark er vi gode til at rose os selv for at være i front i forhold til opfyldelse af verdensmålene. Det kan umiddelbart også godt se sådan ud, for eksempel, når overskriften for mål nummer 4 er 'kvalitetsuddannelse', for det har vi jo allerede. Men delmål 4.7. handler om omstilling af alle uddannelser til at fremme bæredygtig udvikling. Som den danske UNESCO-kommission skriver i deres strategi for de kommende år: "*Inden 2030 skal alle under uddannelse have tilegnet sig den viden og de færdigheder, som er nødvendige for at fremme bæredygtig udvikling og for at være rustet til at handle*". Her mener vi, at Danmark mangler en specifik politik og strategi for, hvordan dette mål om udvikling af vores uddannelser til gavn for en social, kulturel, økonomisk og miljømæssig bæredygtig udvikling skal realiseres. Det har flere af vores nabolande allerede og mange andre lande globalt set.

Uddannelse som forudsætning for bæredygtig udvikling

Delmål 4.7. kan synes at være en detalje i en stor plan, men det skal snarere ses som en nøgle, idet uddannelse er indskrevet som virkemidler i alle de øvrige 16 verdensmål for bæredygtig udvikling. Uddannelse for bæredygtig udvikling skal altså derfor medvirke til løsningen af *alle* verdens store udfordringer. Det er da også svært at forestille sig bæredygtige omstillinger på alle disse områder uden læring. Tværtimod må uddannelse ses som en nødvendig forudsætning for at kunne udløse en lang række andre potentialer i samfundslivet i forhold til at styrke samspejlet mellem de sociale, kulturelle, økonomiske og miljømæssige sider af bæredygtig udvikling.

Vi skylder vores børn og unge at tilbyde dem en uddannelse, der i højere grad end nu klæder dem på til de udfordringer, som verden står overfor. Vi skylder samtidig de voksne uddannelse og folkeoplysning, som engagerer og understøtter dem i at tage ansvar og medvirke til formningen af en bæredygtig udvikling, så hele byrden ikke lægges på vores børn og unge. Mange voksne udtrykker et behov for en sådan læring og kompetenceudvikling. Uddannelse er ligeledes nøglen til at føre disse kompetencer ud i det danske erhvervsliv, som også har en central rolle i at sikre en bæredygtig udvikling.

Et nationalt politisk ansvar

FN gennemførte i årene 2005-2014 et *tiår for uddannelse for bæredygtig udvikling*, som blev efterfulgt af Global Action Programme for education for sustainable development (2015-2019). I sidstnævnte hedder 1. prioritetsområde 'Advancing policy': "*Bringing about systemic change will only*

happen with relevant and coherent policies designed by ministries, coming together and engaging with the private sector, local communities, academics, and civil society”.

Der er mange eksempler på lande, som i tråd hermed har taget substantielle policy initiativer til at styrke uddannelse for bæredygtig udvikling. Se blot til de lande, som vi plejer at sammenligne os med: I Tyskland udgav Undervisnings- og Forskningsministeriet i 2017 en 140 siders 'Nationale Aktionsplan für Bildung Nachhaltige Entwicklung', der for alle uddannelsesniveauer beskriver mål, delmål og hvem der tager ansvar og samarbejder herom (se venligst bilag 2). I Sverige er alle videregående uddannelsesinstitutioner pålagt at arbejde med at fremme bæredygtig udvikling – og deres indsats bliver evalueret. Den svenske regering har også i mange år finansieret et universitets-baseret videncenter 'SWEDES' med forskning og rådgivning vedrørende uddannelse for bæredygtig udvikling. I Island har de gjort handlekompetence i forhold til bæredygtighed til et af skolernes fem overordnede formål, ligesom de har etableret støttestrukturer til udvikling og evaluering heraf.

Sammenlignet med disse lande halter vi klart bagefter i Danmark. Det undrer os, da der er bred politisk opbakning bag FN's verdensmål, og da uddannelse, som nævnt, ikke blot i sig selv er et verdensmål, men også indgår i arbejdet med at fremme alle de øvrige verdensmål. Det er svært at få øje på argumenter for, at Danmark ikke skal have en regulær national strategi til fremme af udvikling af uddannelse i lyset af verdensmålene. Tværtimod er der gode argumenter for, at det kan spille fint sammen med andre vigtige politiske målsætninger:

- *Uddannelse for bæredygtig udvikling er en forudsætning for at kunne overvinde ødelæggelserne af vores natur- og levegrundlag.* Truslerne fra klimaforandringer og ødelæggelse af den biologiske mangfoldighed er overvejende blevet forsøgt løst ved hjælp af naturvidenskabelig og teknisk udvikling. Det bliver ikke mindre vigtigt fremover, men det er afgørende med uddannelse i bæredygtighed for at sikre, at løsningerne bliver helhedsorienterede og bæredygtige.
- *Uddannelse for bæredygtig udvikling er en god investering – også økonomisk set.* Verdens store udfordringer vil præge markedet i de næste årtier, så økonomisk er der sund fornuft i at styrke uddannelse i relation til dem. Danmarks økonomi afhænger af vores innovative løsninger på problemer, som også er presserende at løse andre steder i verden. Innovation kan imidlertid skabe ubæredygtighed, hvis ikke dem, der udvikler dem, er uddannet til at tænke helhedsorienteret og bæredygtigt.
- *Uddannelse for bæredygtig udvikling handler også om at modvirke ødelæggende sociale og kulturelle problemer – og om at fremme livskvalitet inden for de planetære grænser.* Bæredygtig udvikling bliver ofte reduceret til miljøpolitik, men vi kan ikke løse miljøproblemer uafhængigt af deres økonomiske, sociale og kulturelle sammenhænge.
- *Uddannelse for bæredygtig udvikling vil styrke dialog og sammenhængskraft og dermed modvirke øgede etniske og kulturelle spændinger.* Ødelæggelse af naturgrundlaget skaber flytninge og sammenstød mellem forskellige kulturer. Det er afgørende for en bæredygtig udvikling at modvirke dette. Uddannelse for bæredygtig udvikling handler derfor også om interkulturel dialog og sikring af sammenhængskraften i samfundet.
- *Uddannelse for bæredygtig udvikling handler ikke om politisk indoktrinering og adfærdsmanipulation, men om at fremme demokratisk deltagelse i formningen af vores fælles fremtid.* Dermed er den i god overensstemmelse med dansk demokratisk kultur og folkeoplysning. Den pædagogiske tradition fra højskolerne kan revitaliseres og inspirere alle former for uddannelse til at arbejde med at understøtte engagement og medvirken som demokratisk aktive verdensborgere.

At Danmark halter bagefter andre lande, betyder ikke, at der ikke sker noget med uddannelse for bæredygtig udvikling i Danmark. I de seneste år er der opstået mange nye initiativer i kommuner og på uddannelsesinstitutioner, primært drevet af bekymringen for klimaforandringerne og af FN's 17 verdensmål for bæredygtig udvikling.

Når institutioner og engagerede folk på denne måde selv tager sagen i egen hånd, er der så overhovedet nogen idé i at lave en national strategi for uddannelsernes arbejde med FN's verdensmål for bæredygtig udvikling?

Ja, at nogle engagerede skoleledere, lærere m.fl. bekymrer sig om tidens store problemer og inddrager det i undervisningen, er hverken ensbetydende med, at det er let eller at det lykkes. Det kræver typisk en indsats *oveni* den fastlagte undervisning og er på denne måde prisgivet den enkelte undervisers tid og overskud – og om der tilfældigvis er en ildsjæl. Der er eksempler på, at det på de forskellige uddannelsesområder er muligt at integrere bæredygtighedsproblematikker i de eksisterende curricula, men omvendt er der også mange barrierer for, at det kan lade sig gøre. Bæredygtighed skal desuden ikke blot ses som et emne i undervisningen, men som et formål og perspektiv, der kræver nytænkning af selve uddannelsesinstitutionens rammer, praksisser og pædagogik. UNESCO anbefaler således, at man arbejder med en 'whole institution approach', hvor alle dele af institutionens virke gradvis omstilles til at understøtte bæredygtig udvikling. Det kan virke uoverkommeligt og der er et udbredt behov for hjælp til at besvare spørgsmålet: Hvordan griber vi det an?

Bæredygtig dannelse kræver bæredygtige rammer

Uddannelse for bæredygtighed er langt mere end faktuel og praksisfaglig vidensformidling. Det handler også om at kunne tænke og forstå systemiske og dynamiske sammenhænge, om etiske og politiske spørgsmål, og om at kunne navigere og agere kritisk og kompetent i en hastig foranderlig verden. UNESCO har opstillet 8 tværgående kompetencer, som er væsentlige i uddannelsers arbejde med verdensmålene for bæredygtig udvikling:

- *Systemtænkning kompetence*
- *Fremtidsforegribende kompetence*
- *Normativ kompetence*
- *Strategisk kompetence*
- *Samarbejdskompetence*
- *Kompetence til kritisk tænkning*
- *Kompetence til selvrefleksion*
- *Kompetence til integreret problemløsning*

Kilde: UNESCO 2017: Education for SDGs – learning objectives

Udvikling af disse kompetencer i relation til bæredygtig udvikling kræver nytænkning af de pædagogiske praksisser, hvilket ikke altid er lige let, fordi det modarbejdes af de givne rammebetingelser. Det bliver let et arbejde op ad bakke, som risikerer at gå i stå efter de lavest hængende frugter, er plukket.

I det lys er der hårdt brug for en national strategi til at *overskue, koordinere, udbrede, understøtte, kvalificere og videreudvikle* indsatsen. På næste side er opstillet en række gode grunde til, at vi ønsker en national strategi samt forslag til hvordan det kan gribes an.

A. Udgangspunktet: Politisk og ledelsesmæssig opbakning og medvirken til indsatsen

B. Processen frem mod en strategi

- Regeringen bevilger penge/ressourcer til processen
- Alle relevante organisationer involveres fra starten, fx qua en national conference
- Der skal sikres optimalt samspil mellem nationale indsatser og lokalt råderum for at udvikle indsatsen under hensyn til autonomi og særlige forhold
- Udkast til national strategi sendes i offentlig høring

C. En national strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling bør:

1. Organisatorisk

- Sørge for en klar (tydelig) ansvars- og arbejdsdeling mellem nationale, kommunale og institutionelle aktører
- Opbygge en national organisatorisk struktur f.eks. i form af et Nationalt Råd (der gives et bud på næste side) med såvel overordnede som uddannelsesspecifikke fagfora med henblik på fortløbende evaluering og videreudvikling af indsatsen
- Sikre koordinering, såvel overordnet i form af partnerskaber og brobygning på tværs af uddannelsesniveauer og -områder, som på tværs af fagdisciplinerne, herunder arbejdet med curriculumudvikling

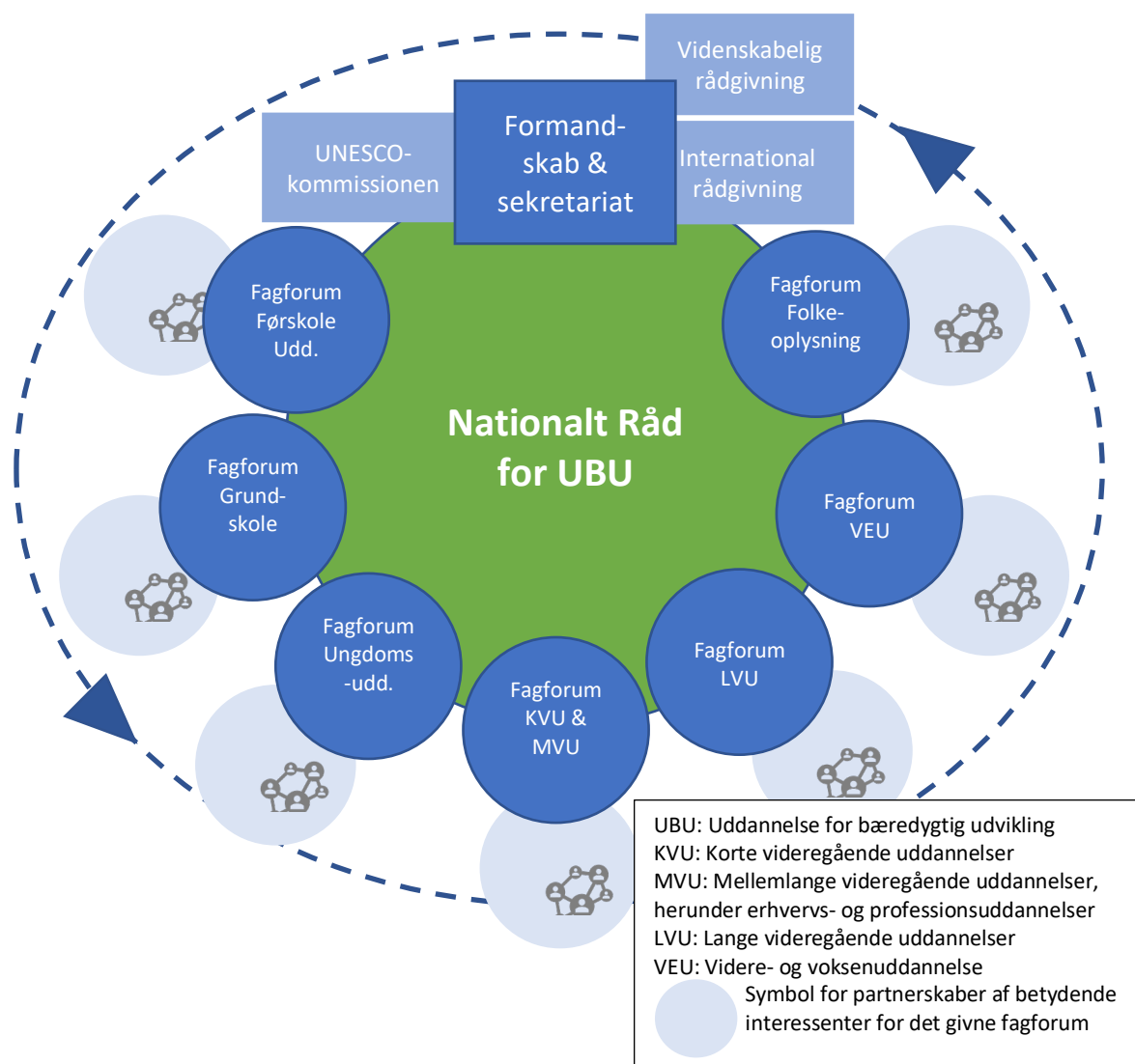
2. Rammemæssigt

- Etablere de fornødne støttestrukturer (herunder finansiering) for synliggørelse, kommunikation, viden-udveksling, forskning, rådgivning og efteruddannelse på området
- Fremme gode rammebetingelser for udviklings- og omstillingsarbejdet på institutionsniveau

3. Indholdsudvikling

- Sikre en eksplicit og koordineret indarbejdelse af uddannelse for bæredygtig udvikling i såvel den nationale uddannelsespolitik som i den nationale bæredygtighedspolitik
- Udvikle del-strategier til fremme af indsatserne på de forskellige uddannelsesniveauer og indenfor de forskellige uddannelsesstyper
- Etablere løbende følgeforskning og monitorering af indsatserne til understøttelse af det Nationale Råds arbejde; herunder skabe overblik over, hvor processen med at indarbejde bæredygtighed i uddannelserne er i gang/ikke er i gang samt skabe indblik i erfaringer med hvad der fremmer hhv. hæmmer indsatserne, som væsentlige input til, hvordan de kan styrkes.

Forslag til organisering af en national strategi for UBU (inspireret af Tysklands strategi for UBU)

Oftest stillede spørgsmål og svar

Indebærer udspillet et ønske om øget statsstyring af uddannelserne?

Nej, vi ønsker ikke at anfægte uddannelsernes autonomi. Vi ønsker en strategi, som bygger på partnerskab, hvori staten også bør spille en aktiv rolle gennem at understøtte udviklingen på området.

Er det urealistisk ønsketænkning?

Nej, det er ikke ualmindeligt, at staten bidrager til udviklingsprocesser på uddannelsesområdet. Et aktuelt eksempel er indsatsen til udvikling og fremme af naturfagene. I 1990'erne understøttede staten folkeoplysning om bæredygtig udvikling gennem Den Grønne Fond. Et tredje eksempel er det nu hedengangne Udviklingscenter for Folkeoplysning og Voksenundervisning.

Hvad er forholdet mellem jeres udspil om en national strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling og UNESCO-kommissionens strategi for dens arbejde i perioden 2019-2022?

Vi ønsker en national strategi for uddannelse for bæredygtig udvikling, som støtter, styrker og supplerer UNESCO-kommissionens strategi og indsats.

Er det et forsøg på at spænde uddannelserne for en missionéren og politisk indoktrinering?

Nej, bæredygtig udvikling handler om fremtiden og de risici, som kan påvirke den. Det gør faktisk viden til et vigtigt element, men der findes ikke ét enkelt rigtigt facit. Tværtimod indebærer bæredygtig udvikling en række spørgsmål og dilemmaer, som der er forskellige etiske og politiske holdninger til. Uddannelser skal ikke missionere én bestemt opfattelse, men kvalificere de lærendes viden om risici og muligheder og styrke deres kompetence til at overskue og kritisk-konstruktivt navigere som forbrugere og borgere.

Hvad forstås I ved uddannelse for bæredygtig udvikling? Er det undervisning om natur og miljø?

I UNESCO's prioriteter for deres Global Action Programme for Education for Sustainable Development for 2015-2019 indgår den såkaldte 'Whole Institution approach', som indebærer, at omstillingen af uddannelser til bæredygtighed vedrører alle dele af uddannelsesinstitutionen. Dvs. ikke kun undervisningens indhold, men også dens pædagogik, samt institutionens ledelse, organisation, bygninger, udearealer, forhold til lokalsamfundet m.v. FN's 17 mål for bæredygtig udvikling udgør en forståelsesramme, der er langt bredere end natur og miljø, og som omfatter meget mere end rene tekniske løsninger. Verdens globale udfordringer hænger sammen, og bestræbelser på at overvinde dem kræver, at vi er i stand til at tænke og handle helhedsorienteret, dvs. på tværs af økologiske, økonomiske, sociale og kulturelle faktorer. Det handler om at kvalificere vores viden og tænkemåder, men også om en række kompetencer, der er nødvendige for at kunne deltage i udviklingen af et bæredygtigt samfund med bæredygtige helhedsløsninger.

Handler jeres forslag alene om initiativer i forhold til børn og unges uddannelse?

Nej, det omfatter alle former for uddannelse og dannelse; dvs. fra dagtilbud til universiteter og andre videregående uddannelser – og både formel, non-formel og uformel uddannelse. Uddannelse af børn og unge er et stort og vigtigt område i uddannelse for bæredygtig udvikling. Men vi kan ikke vente på, at de kommende generationer bliver i stand til at løse bæredygtighedsproblemerne, og ansvaret bør ikke skydes over på dem og fritage den voksne generation fra at handle på de problemer, de har været med til at skabe. Klimaproblemerne, truslerne mod biodiversiteten og de andre store udfordringer med ubæredygtig udvikling kræver voksnes engagement og læring gennem aktiv deltagelse i visionsudvikling, udviklingsprojekter og dialog om dilemmaer og vanskelige etiske og politiske valg. Det kræver mere og andet end information. Pædagogisk forskning har vist, at udvikling af voksnes viden og adfærd understøttes bedst gennem muligheder for aktiv deltagelse, erfaring og dialog.

Dette dokument er udarbejdet af en arbejdsgruppe nedsat på et åbent møde om en national UBU-strategi arrangeret af RCE Denmark.